

І.М. Вахович, Г.Л. Денисюк

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

У статті розглянуто актуальні питання інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіонів України. Узагальнено сутність і досліджено закономірності й регіональні особливості інвестиційної діяльності з метою забезпечення інноваційного розвитку регіонів. Запропоновано концептуальні підходи до інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, інвестиційне забезпечення інноваційної діяльності, інвестиційні ресурси, економічний потенціал регіону, територіальний економічний комплекс.

Рис. 1. Літ. 28.

И.М. Вахович, Г.Л. Денисюк

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ИНВЕСТИЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА

В статье рассматриваются актуальные вопросы инвестиционного обеспечения инновационного развития регионов Украины. Обобщена сущность и исследованы закономерности и региональные особенности инвестиционной деятельности для обеспечения инновационного развития регионов. Предложены концептуальные подходы к инвестиционному обеспечению инновационного развития региона.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, инвестиционное обеспечение инновационной деятельности, инвестиционные ресурсы, экономический потенциал региона, территориальный экономический комплекс.

I.M. Vakhovych, G.L. Denysyuk

CONCEPTUAL GROUNDS FOR INVESTMENT SUPPORT OF REGION'S INNOVATIVE DEVELOPMENT

The article considers the topical issues of the investment support for the innovative development of the Ukrainian regions. The essence of such support is outlined, regularities and regional peculiarities of the investment activity for maintenance of the regions' innovative development are studied. Conceptual approaches to investment support in maintenance of a region's innovative development are offered.

Keyword: investment activity; investment support for innovative activity; investment resources; economic potential of a region; territorial economic complex.

Постановка проблеми. Динаміка економічного розвитку регіону безпосередньо пов'язана з інтенсивністю й ефективністю інноваційної діяльності. Ще у 80-ті роки ХХ ст. економіка провідних країн світу базувалася на теорії інноваційних процесів.

Дослідження еволюційного шляху теорії інновацій показали, що методологічні основи інноваційного розвитку нерозривно пов'язані з науково-технічним прогресом і теорією економічного зростання. Одним із шляхів прискорення економічного розвитку регіону є активізація його інноваційної діяльності. Провідне місце в активізації інноваційної діяльності регіону відводиться інвестиційному забезпеченню як одній із дієвих форм фінансування розробки й впровадження інновацій. Інвестиційне забезпечення відіграє важливу роль на всіх стадіях інноваційного процесу.

Інвестиційне забезпечення визначає динаміку інноваційного розвитку регіону. В той же час на ефективність інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону суттєво впливає структура та якість здійснення інвестиційної діяльності. Тому дослідження закономірностей та особливостей інвестиційної діяльності для формування концепції інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону на сьогодні є важливим і актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам інвестування присвятили свої праці зарубіжні науковці: В. Беренс [3], Л. Гітман [8], М. Джонк [8], Дж. Кейнс [14], Т. Райс [22], П. Хавранек [3], Р. Холт [27].

В українській економічній науці поняття «інвестиція» до 1991р. не застосовувалося й ототожнювалося з терміном «капітальні вкладення». Починаючи з 1991 р. українські вчені-економісти (П. Беленький [2], Л. Борщ [5], М. Денисенко [10], М. Долішній [23], М. Крупка [15], І. Лукінов [17], Т. Майорова [18], С. Мочерний [19], С. Онишко [20], А. Пересада [21], В. Федоренко [26], А. Череп [28] та ін.) здійснили теоретичні дослідження в галузі інвестування.

Системні наукові дослідження інвестицій в Україні започаткував В. Федоренко. У доповіді на Міжнародній конференції «Проблеми інвестиційного менеджменту в Україні» (1999 р.) він сформулював основи концепції інвестознавства як нової галузі у вітчизняній економічній науці [26].

Однак питання, пов'язані із інвестиційним забезпеченням інноваційного розвитку регіонів, на сьогодні мало досліджені.

Невирішеними частинами загальної проблеми є змістовна характеристика інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону, сутності інвестиційно-інноваційної діяльності регіону, форм, методів і джерел інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону в сучасних економічних умовах господарювання.

Мета дослідження. Дослідити теоретичні основи інвестування задля розробки концептуальних засад інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону.

Основні результати дослідження. Аналіз теоретичних основ інвестиційної діяльності засвідчив, що існує необхідність осмислення сутності інвестиції та вивчення функціональних і причинно-наслідкових зв'язків між такими економічними категоріями як «інвестиція» та «інвестиційне забезпечення інноваційної діяльності регіону». Проведені нами дослідження теоретичних основ інвестицій показали, що науковці оцінюють інвестиції як один із важливих засобів розвитку економіки й нагромадження капіталу. Однак вчені до цього часу не досягли одностайності щодо сутності інвестицій. У багатьох випадках трактування терміна «інвестиції» здійснюється з урахуваннями форм і видів інвестування.

За визначенням В. Федоренка, інвестиції – це вкладання капіталу з метою подальшого його збільшення. Приріст капіталу в результаті його інвестування є компенсацією за ризик втрат від інфляції та неодержання відсотків від банківських вкладень капіталу [26, 7]. Вчений вважає основним мотивом інвестицій – одержання прибутків у вигляді приросту капіталу. Результати досліджень теорії інвестицій засвідчують наявність взаємозв'язку між інвестиційною діяльністю та приростом капіталу. Особливо висока ефективність інвестицій

досягається при фінансуванні інноваційних проєктів. Отже, завдяки інвестуванню регіональної економіки відбувається ріст її економічного потенціалу, і, відповідно, забезпечується розвиток економіки регіону. Із сформульованої тези можна зробити такий висновок: інвестиції є одним із способів забезпечення інноваційного розвитку регіону.

Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність», під інвестиціями розуміють усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [1]. Таке визначення відрізняється від трактування терміна «інвестиція» та є занадто узагальненим. Крім того, доповнення у визначенні терміна мети інновації як досягнення «соціального ефекту» робить його зміст ще більш невизначеним. Це дає змогу на законодавчому рівні класифікувати майже всі господарсько-фінансові операції як інвестиції. Як результат, Україна протягом останніх років замість залучення в економіку довгострокових інвестицій отримала кредити на не вигідних умовах або поставку техніки і технологій, що втратили свою інноваційну привабливість. При цьому державний борг України зріс з 15 млрд. дол. США на початок 2000 р. до 100 млрд. дол. США у 2009 році [24].

Відсутність у трактуванні сутності інвестицій чітко визначеної мети інвестування дає підстави висловлювати діаметрально протилежні точки зору. Елементи такої невизначеності спостерігаються у трактуванні економічної сутності інвестицій: вітчизняні і зарубіжні економісти розглядають інвестиції як довгострокове вкладення капіталу в різні сфери і галузі економіки, інфраструктуру, соціальні програми, охорону навколишнього природного середовища як всередині країни, так і за кордоном з метою розвитку виробництва, соціальної сфери, підприємництва, одержання прибутку [10, 12]. Вивчення існуючих в економічній теорії інвестицій підходів до трактування терміна «інвестиції» вказує на те, що в багатьох випадках визначення мети інвестицій замінює об'єктне спрямування інвестицій (розвиток виробництва, соціальної сфери тощо). Таке визначення більше характеризує процес фінансування, ніж інвестування. Крім того, законодавче тлумачення терміна «інвестиції» суперечить сутності інвестування, де головна мета визначається як одержання доходів.

Так, А. Череп вважає, що під інвестиціями слід розуміти тільки вкладення, метою яких є отримання прибутку (доходу). І саме за цією метою потрібно відрізнити інвестиції від інших вкладень коштів [28, 16]. Отже, фінансування соціальних програм не може розглядатися як інвестування. В той же час інвестиції можуть розглядатися як засіб фінансового забезпечення соціальних програм за рахунок збільшення надходжень у бюджет від господарської діяльності, що досягається завдяки впровадженню інноваційних програм. До фінансування соціальних програм можуть також залучатися кошти, які накопичилися у зв'язку з приростом капіталу від інноваційної діяльності та спрямовуються на благодійну діяльність.

Дж. М. Кейнс розглядав інвестиції як частину доходу, що не була використана для споживання [14]. І. Бланк визначає інвестиції як «вкладення капіталу у всіх його формах у різноманітні об'єкти (інструменти) його господарської

діяльності з метою отримання прибутку, а також досягнення іншого економічного або позаекономічного ефекту, здійснення якого базується на ринкових принципах та пов'язано з факторами часу, ризику та ліквідності» [4, 17].

Л. Гітман та М. Джонк [8] трактували інвестиції як спосіб розміщення капіталу, що забезпечує його збереження й зростання. При цьому основним видом інвестицій ці вчені вважали вкладення у цінні папери, хоча вкладення в будь-які реальні активи з метою збереження не можна розглядати як інвестиції, оскільки мета цих вкладень — не отримання доходу, а намагання уникнути очікуваних інфляційних втрат. Тому такі вкладення необхідно розглядати як одну із форм заощаджень. Крім цього, потрібно врахувати, що вкладення у вигляді будь-яких активів потребують певних затрат на їх обслуговування, що можуть зробити такі заощадження економічно неефективним. Варто погодитися з думкою М. Денисенка, що «інвестиційний капітал не відтворюється повною мірою, втрачає свою споживчу вартість» [10, 36]. Цей чинник ще більше ускладнює таку форму заощадження коштів.

А. Гойко [9] та С. Мочерний [11] висловлюють схожі думки, розглядаючи інвестиції як вкладення у капітал. Однак А. Гойко метою вкладень вважає подальше збільшення капіталу, а С. Мочерний мету вкладень вбачає у привласненні прибутку. Більш чітким було б визначення про збільшення доходу. Адже, наприклад, державне інвестування в інноваційні програми за стратегічними напрямками господарської діяльності, інвестування в програми розвитку депресивних регіонів необхідно розглядати як нарощення економічного потенціалу територіального економічного комплексу, а відтак, і збільшення доходу. Визначення мети у цьому випадку як привласнення прибутку буде просто некоректним.

Висвітлення сутності інвестицій необхідно здійснювати в контексті проблеми інноваційного розвитку регіону: вкладання всіх видів цінностей у господарський комплекс регіону з метою одержання доходу як засобу нагромадження капіталу для забезпечення його інноваційного розвитку. Тому не можна погодитися з думкою, що «за стабільної економіки всі інвестиції мають бути водночас інноваціями» [5, 48–49], оскільки саме в цьому і проявляється взаємозв'язок між інвестиційною та інноваційною діяльністю, які формують основу інноваційного розвитку регіону.

Під інноваційним розвитком регіону слід розуміти якісно новий рівень збалансованого розвитку господарського комплексу регіону за рахунок впровадження інноваційних програм, що забезпечують оновлення й нарощення його економічного потенціалу. Ключова роль у реалізації інноваційного розвитку регіону відводиться інвестиційному забезпеченню інноваційної діяльності. В цьому контексті актуальну думку висловлює С. Іщук: «завдяки комплексному характеру, інвестиційні процеси впливають не лише на розвиток галузей промислового виробництва, а й на регіональну економіку» [13, 389]. Інвестиційно-інноваційна діяльність набуває комплексного характеру завдяки формуванню інвестиційних ресурсів, які забезпечують потреби регіону в інвестиціях для реалізації інноваційних програм. Таким чином, у регіоні відбувається процес кругообігу інвестицій, коли інвестиційна діяльність стає основою інноваційної діяльності, в результаті чого відбувається безперервне роз-

ширене відтворення основного капіталу господарського комплексу, завдяки якому створюються можливості для забезпечення зростаючих потреб регіону в інвестиціях. Отже, концептуальною передумовою інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону має стати формування інвестиційних ресурсів.

У наукових джерелах існують різні підходи до поняття «інвестиційні ресурси». Так, поняття «інвестиційні ресурси» ототожнюється з поняттями «фінансові ресурси» та «фінансові джерела» [16], тому ці поняття доцільно розглянути з точки зору сутності інвестицій. Не можна не погодитись з думкою, що фінансові ресурси – це грошові кошти, що знаходяться в розпорядженні суб'єкта господарювання і спрямовуються на розвиток підприємницької діяльності, утримання об'єктів невиробничої сфери, на споживання та створення резервів [12]. Таким чином, фінансові ресурси – це всі види активів, що знаходяться у розпорядженні того чи іншого джерела. М. Денисенко вважає джерела первинними щодо фінансових ресурсів [10]. Такий підхід до визначення цих понять дає найбільш повне визначення їхньої сутності. Адже беззаперечним є той факт, що наявність у суб'єкта господарювання фінансових ресурсів не може визначати його як джерело інвестування. Для залучення фінансових ресурсів у процес інвестування необхідно створити передумови, які б перетворили потенційне джерело фінансування в джерело інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності. Що ж до виду інвестиційних ресурсів і форм інвестування, то з переліку джерел інвестицій необхідно виключити амортизаційні відрахування, а з форм інвестування – кошти на індивідуальне будівництво (житло). Перелік видів інвестиційних ресурсів необхідно доповнити такими видами ресурсів, як матеріальні цінності у різних формах. Також все більшої ваги в обігу інвестицій набувають інтелектуальні ресурси, які в теорії «нової економіки» класифікують як інтелектуальний капітал. Особливого змісту набувають ці види інвестиційних ресурсів при організації інноваційної діяльності регіонів. Це може виражатися у широкому застосуванні для реалізації інноваційних програм регіону наукових і конструкторських розробок, залучення природних ресурсів тощо. Ефективність залучення тих чи інших видів інвестиційних ресурсів значною мірою буде залежати від позиції органів самоврядування регіону, його здатності ефективно організувати інвестиційно-інноваційну діяльність. Системну роль державного регулювання висвітлив англійський економіст Дж. Гелбрайт [7], який виділив такі її функції: управління, регулювання, стимулювання.

За висловлюванням Д. Стеценка, «економіка розвивається лише тоді, коли держава створює відповідні умови» [25, 20]. Тому другою важливою складовою концепції інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону є державне регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності. Здійснення необхідних перетворень є актуальним завданням як центральних державних органів, так і органів регіонального управління.

Проведені дослідження теоретичних основ інвестицій дозволити визначити *сутність інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону*: сукупні дії підприємницьких структур й органів самоврядування із залучення реальних та потенційних можливостей внутрішніх і зовнішніх інвестиційних

ресурсів за стратегічними напрямками економічної діяльності господарського комплексу для забезпечення інноваційного розвитку регіону.

Особливість інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону полягає в тому, що воно має виконувати роль інструменту розширеного відтворення основного капіталу господарського комплексу регіону. Такий підхід до інвестиційного забезпечення дає підстави розглядати його як основне джерело формування інвестиційних ресурсів і фінансування всіх сфер діяльності регіону. Тільки за умови інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку інвестиційно-інноваційна діяльність досягає комплексного характеру, що створює можливість регіональній економіці динамічно розвиватися і формувати фінансові ресурси, які забезпечують соціальні та екологічні потреби регіону.

На основі узагальнення сутності та результатів дослідження закономірностей і регіональних особливостей інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону сформульовані концептуальні засади інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону (рис. 1).

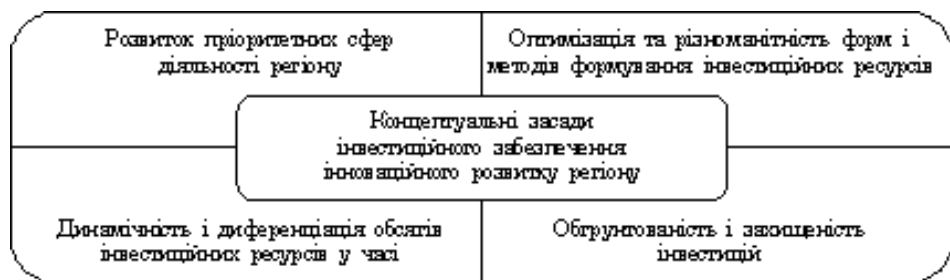

Рис. 1. Концептуальні засади інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону, авторська розробка

Забезпечення розвитку пріоритетних сфер діяльності регіону має відбуватися на основі принципів інвестиційно-інноваційної діяльності, що передбачають: оптимізацію та різноманітність форм і методів формування інвестиційних ресурсів, динамічність та диференційованість обсягів інвестиційних ресурсів у часі, обґрунтованість та захищеність інвестицій.

Ці принципи мають стати основою для побудови концепції інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону, реалізовуватися через відповідні інструменти й важелі механізму інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності і забезпечувати ефективність інвестиційно-інноваційної діяльності.

Висновки і перспективи подальших розвідок:

1. Узагальнення результатів дослідження теоретичних основ інвестування дало підстави сформулювати сутність інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону як сукупність дій підприємницьких структур і органів самоврядування із залучення реальних та потенційних можливостей внутрішніх і зовнішніх інвестиційних ресурсів за стратегічними напрямками економічної діяльності господарського комплексу регіону.

2. Розроблено концептуальні засади інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону.

3. Метою інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону є створення основи соціально-економічного розвитку за рахунок розвитку пріоритетних сфер діяльності.

Перспективою подальших досліджень є визначення форм і методів вдосконалення інвестиційно-інноваційної діяльності регіону.

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 №1560-ХІІ // zakon1.rada.gov.ua.
2. *Белський П.Ю.* Інвестиційно-інноваційне забезпечення конкурентоспроможності регіону / ІРД НАН України. – Львів, 2006. – 129 с.
3. *Беренс В., Хавранек П.М.* Руководство по оценке эффективности инвестиций / Пер. с англ. – М.: Интерэксперт; Инфра-М, 1995. – 528 с.
4. *Бланк И.А.* Инвестиционный менеджмент. – М.: ИТЕМ ЛТД; Юнайтед Лондон Трейд Лимитед, 1995. – 448 с.
5. *Борщ Л.М.* Інвестування: теорія і практика. – К.: Знання, 2005. – 470 с.
6. *Вахович І.М.* Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації: Монографія. – Луцьк: Надстир'я, 2007. – 468 с.
7. *Гелбрайт Дж.К.* Жизнь в наше время. – М.: Экономика, 1986. – 406 с.
8. *Гитман Л., Джонк М.* Основы инвестирования / Пер. с англ. – М.: Дело, 1997. – 991 с.
9. *Гойко А.Ф.* Методи оцінки ефективності інвестицій та пріоритетні напрямки їх реалізації – К.: Віра, 1999. – 320 с.
10. *Денисенко М.П.* Основы инвестиційної діяльності. – К.: Алерта, 2003. – 338 с.
11. Економічна енциклопедія: У 3-х т. / За ред. С.В. Мочерного. – К.: Академія, 2000. – Т. 1. – 864 с.
12. Економічна енциклопедія: У 3-х т. / За ред. С.В. Мочерного. – К.: Академія, 2000. – Т. 3. – 952 с.
13. *Ицук С.О.* Формування інвестиційних програм розвитку виробничого потенціалу регіонів // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Транскордонне співробітництво, ринкова інфраструктура та фінансово-інвестиційна діяльність: Зб. наук. праць. – Вип. 6 (XXXVII) / Відп. ред. академік НАН України М.І. Долішній. – Львів: ІРД НАН України, 2002. – С. 388–395.
14. *Кейнс Дж.М.* Общая теория занятости, процента и денег // Кейнс Дж.М. Избранные произведения. – М.: Эконом-Ключ, 1993. – С. 379–387.
15. *Крупка М.І.* Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Львів: ВЦ ЛНУ, 2001. – 608 с.
16. *Кузьмін О.Є., Коркуна І.І., Запоточний І.В., Неміров Д.В.* Інвестиційний механізм забезпечення стратегій ПФГ // Промислово-фінансові групи в Україні: проблеми створення, становлення та розвитку: Вісник ДУЛП.– 1997.– №317. – С. 35–39.
17. *Лукінов І.І.* Економічні трансформації (наприкінці ХХ сторіччя). – К.: АТ Книга, 1997. – 456 с.
18. *Майорова Т.В.* Інвестиційна діяльність: Навч. посібник. – К.: ЦУЛ, 2003. – 376 с.
19. *Мочерний С.В.* Економічна теорія. – К.: Академія, 2001. – 656 с.
20. *Онишко С.В.* Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: Монографія. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – 434 с.
21. *Пересада А.А.* Управление инвестиционным процессом. – К.: Лібра, 2002. – 148 с.
22. *Райс Т., Койли Б.* Финансовые инвестиции и риск / Пер. с англ. – К.: Торгово-издат. бюро, 2005. – 592 с.
23. Регіональна політика / За ред. М.І. Долішнього. – Львів: ІРД НАН України, 2001. – 678 с.
24. Статистична інформація // Державний комітет статистики України // www.ukrstat.gov.ua.
25. *Стеченко Д.М.* Державне регулювання економіки. – К.: МАУП, 2000. – 176 с.
26. *Федоренко В.Г.* Інвестування: Підручник. – 2-ге вид. – К.: Алерта, 2008. – 448 с.
27. *Холт Р.Н.* Основы финансового менеджмента / Пер. с англ. – М.: Дело, 1993. – 128 с.
28. *Череп А.В.* Инвестознaвство: Підручник. – К.: Кондор, 2006. – 398 с.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2010.